מִכְּדֵי כַּמָּה מְרוּבָּע יוֹתֵר עַל הָעִיגּוּל רְבִיעַ, והדברים נראים לעין, שהמקיף בחוט רוחב אמה בעיגול צריך חוט באורך של שלש אמות, והמקיף רוחב אמה בריבוע צריך חוט באורך של ארבע אמות (רש"י), ואף שלא בכל מקום אפשר לקבוע את גודל המקום על פי הנראה על ידי היקף החוט, שהרי עיגול של ארבע על ארבע אמות, מקיף אותו חוט של ארבע אמות, וכמו כן מרובע של שלש על שלש אמות גם כן צריך חוט של ארבע אמות כדי להקיף אותו, אף שברור שהשטח של עיגול של ארבע על ארבע אמות [שהוא שתים עשרה אמות] גדול מהשטח של מרובע של שלש על שלש [שהוא תשע אמות, ראה להלן עמ' 200 ציור צא] (ראה תוס' ד"ה כמה), אלא שכך קיבלו חז"ל שהמרובע יותר על העיגול רביע, ויש מקומות שהאדם יכול לראות את זה בעינים (ערוך לנר בביאור דברי רש"י).

הֲנִי מִילֵּי בְּעִיגּוּל דְּנָפֵיק מִגּוֹ רִיבּוּעָא אֲבָל רִיבּוּעָא דְּנָפֵיק מִגּוֹ עִגּוּלָא בָּעֵינַן טְפֵי מִשּׁוּם מוּרְשָׁא דְּקָרְנָתָא, שסוכה צריך שיהיה בה אורך ארבע אמות בכל צדדיה, שהוא ששה עשר אמות מרובעות (רש"י), שזהו שיעור דירה ברווח שראויה לדירת קבע, ולא מספיק לזה שיעור של ארבע אמות מרובעות (ט"ז תרלד, ב), ויש שכתב, שאין הדברים אמורים אלא בסוכה עגולה, שאי אפשר להשתמש בקצוות שלה, אבל בסוכה מרובעת, אף אם אין בו שיעור של ארבע על ארבע שהוא ששה עשר אמות מרובעות, אלא שיעור של ארבע אמות מרובעות כשרה [וכגון ששיעור הסוכה הוא ריבוע של שמונה אמות על שתי אמות] (ראשון לציון).

אמנם לדעת רבנן ששיעור סוכה הוא שבעה טפחים על שבעה טפחים, ודאי שלא מספיק לשיעור סוכה שתהיה בה שבעה טפחים מרובעות [וכגון שיהיה שיעור הסוכה רוחב טפח על ארבעים ותשע טפחים], אלא צריך שיהיה בה חלל בשיעור זה, שהשיעור לדעת רבנן הוא כדי שיוכל להכניס בו ראשו ורובו, ובפחות מחלל של שבעה על שבעה טפחים אינו יכול להכניס שם ראשו ורובו (ראשון לציון וט"ז שם). ■ וכן הלכה (משנ"ב תרלד, א).

מִכְּדֵי כָּל אַמָּתָא בְּרִיבּוּעָא אַמָּתָא וּתְרֵי חוּמְשֵׁי בַּאֲלַכְסוֹנָא, ואין חשבון זה מדוקדק לגמרי (ראה תוס' ד"ה כל), אלא שקיבלו חכמים שבשיעורי הלכה עלינו למדוד לפי שיעור זה, שיוכלו לקיים המצוות המעשיות אף חלושי הדעת שאינם יכולים לדקדק בחשבון כל כך (חזו"א או"ח קלח, ד; שעה"צ שעב, יח, וראה שם שיש לסמוך על זה לגמרי אפילו לקולא בתורת ודאי בשיעורים דרבנן, וראה ערוך השולחן או"ח לב, עה).

תְּלָתָא גַּבְרֵי בְּתַרְתֵּי אַמָּתָא יָתְבִי, כשיושבים זקוף לפי שעה לצורך המדידה, אבל שיעור דירת אדם הוא באמה שלימה [ולכן לדעת רבנן שיעור סוכה הוא שבעה טפחים, ששה טפחים לצורך דירת האדם ועוד טפח לשולחן] (ערוך לנר). ולכן לא הקשתה הגמ' שנאמר ששיעור ישיבת ארבעה אנשים הוא בשלש אמות, שאז עולה השיעור כהוגן, שלפי החשבון הזה, שיעור ישיבת עשרים וארבעה אנשים הוא שיעור של שמונה עשרה אמה, ועולה לכל אדם שיעור של יותר מארבעה טפחים, שאין אנו דנים אלא לפי שיעורים קבועים, ושיעור זה הוא שיעור שאינו קבוע (הערות הגרי"ש אלישיב, ביישוב קושיית המהרש"א). ויש מי שכתב עוד, שכוונת הגמ' כאן הוא לאמה גדולה בת ששה טפחים, שיכולים ששה אנשים לשבת במקום שיש בו שיעור שנים עשר טפחים, ומה שמצאנו שמקומו של אדם הוא אמה, וכמו לענין מקוה (ראה תוס' פסחים קט, ב ד"ה ברום), היינו באמה בת חמשה טפחים (פני יהושע, וראה שם עוד שהחשבון אינו מדוייק אלא קרוב), ויש שכתב, שבמקוה הצריכו שיעור רחב יותר כדי שיעלה לו הטבילה כהוגן (ריטב"א).

וְרַבִּי יוֹחָנָן מְקוֹם גַּבְרֵי לֹא קָחָשִׁיב, שאין כוונתו להיקף אנשים היושבים בתוך חללו של הסוכה, אלא להיקף אנשים שמקיפים את חללו של הסוכה מבחוץ (רש"י), ואף שאת היקף הסוכה מבחוץ ניתן למדוד בקל על ידי חוט, נתן רבי יוחנן את מידות הסוכה לפי היקף בני אדם, להקל על מי שעדיין לא בנה את סוכתו, ורוצה לבנות את סוכתו בעיגול, שכך היא יותר מרווחת, ואינו יודע אם יש לו מספיק מקום לזה בחצירו, שיקח עשרים וארבעה אנשים, אם הם יכולים לעשות היקף בעיגול בתוך החצר, הרי שיש לו מקום בחצירו לעשות את סוכתו בעיגול, ואם לא אינו יכול לבנות את סוכתו אלא מרובעת (פני יהושע).

וּלְחוּמְרָא לֹא דָּק, ונקט מנין של עשרים וארבע אנשים, שבכך יש ברוחבו מספר שלם של שש אמות, אף שכבר יש הכשר סוכה בהיקף של עשרים ושלש אנשים [שהרי היקף עיגול של עשרים ושלשה, רוחבו הוא שליש ממנו, שעולה לחשבון שבע אמות ושני שליש אמה, ואם נוריד רוחב שתי אמות מקום שני האנשים שעומדים מחוץ לחללו, נשאר רוחבו חמש אמות ושני שליש, שהוא יותר משיעור ארבע אמות ועוד שני חומשין הנצרכים בשביל היקף העיגול] (ריטב"א בשם רבו).

רַבָּנָן דְּקִיסָרִי וְאָמְרִי לָהּ דַּיְּינֵי דְּקֵיסָרִי וְכוּ', וכוונתם ליישב את דברי רבי יוחנן שאמר שצריך שיהיה ההיקף של עשרים וארבעה אנשים, שהוא עשרים וארבע אמות, שיתאים לשיעור סוכה שהוא ארבע על ארבע אמות (ראה רש"י ותוס'), ויש שכתב, שאין כוונת הגמ' ליישב בזה את דברי רבי יוחנן, אלא שהובאו כאן דבריהם בדרך אגב, כיון שלמעלה הבאנו כמה כללים בחשבון הריבוע והעיגול, הביאה הגמ' עוד כללים בזה שנאמרו על ידי החכמים (ריטב"א; מאירי).

המשך מעמוד קודם

קבע, ולכן הכשיר סוכה עגולה, ושלא כדעת אחרים שפוסלים. וכמו שהתבאר שמה שאמר אביי שכל הדעות המנויות סוברות שסוכה דירת קבע, היינו שכולם סוברים כן בגדר הכללי, אבל בפרטים לא כל אחד מסכים עם דעתו של השני (ריטב"א, וראה בביאורנו לעיל ד"ה כולהו).

מִכְּדֵי גַּבְרָא בְּאַמָּתָא יָתֵיב, אדם כשהוא לבוש יחד עם הבגדים תופס אמה (תוס' ב"ב קא, א ד"ה ורחבן), ואף כשהוא עומד הוא תופס אמה, ואין חילוק כמה הוא תופס ברוחב, בין אם הוא עומד או יושב (ריטב"א).

כֹּל שֶׁיֵּשׁ בְּהֶקֵּיפוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים יֵשׁ בּוֹ רוֹחַב טֶפַח, שיש להוכיח מהמידות הכתובות בים שעשה שלמה, שהיחס של מידת העיגול לרוחב הוא ביחס של אחד לשלש (רש"י, ע"פ עירובין יד, א), שאף שבמציאות יחס העיגול לרוחב הוא מעט יותר משלש [ומידתו המדוייקת אינו בכוחו של האדם לעמוד עליו, ולא מחמת חלישות שיכלו, אלא הדבר בעצמו מצד מציאותו אינו דבר נתפס (רמב"ם פיהמ"ש עירובין א, ה)], יש ללמוד מהפסוק שלענין שיעורי הלכה אנו מודדים העיגול ביחס של אחד לשלש, בין להקל בין להחמיר (תשב"ץ א, קסה; ערוך השולחן או"ח שסג, כב, וראה חזו"א או"ח קלח, ד).